

DE MOORD OP JULIEN LAHAUT

DE *Etienne Verhoeyen*
Rudi Van Doorslaer
MOORD
OP *Meulenhoff | Manteau*
JULIEN
LAHAUT

Inhoud

***De moord op Lahaut: 25 jaar later* / 9**

Proloog / 25

Deel 1

De koningskwestie, de Koude Oorlog en de zaak-Lahaut / 35

Deel 2

De belangrijkste sporen uit het gerechtelijk onderzoek / 57

1. André Pierre Verbrugge:
van aardappeldief tot spion / 59
2. Emile Delcourt:
een 'huurling' van het anticommunisme / 71
3. De ridders van de koning:
het Eldrie-Verbond / 89
4. Het Belgisch Anti-Communistisch Blok
en een plan tot aanslag op Lahaut in 1948 / 113

Deel 3

Het anticommunisme in zijn historische context / 133

1. Anticommunisme in het verzet / 137
2. Officiële en parallelle inlichtingendiensten
in de Koude Oorlog / 159
3. De Verenigde Staten, West-Europa
en de Koude Oorlog / 197

Epiloog / 233

Bij wijze van besluit / 275

Noten / 285

Register / 303

'Dans la soirée de notre dernière séance, notre collègue Julien Lahaut, à peine rentré chez lui, y fut traîtreusement assassiné par des criminels restés inconnus jusqu'à cette heure. Nous avons ressenti devant cet odieux attentat une révolte unanime, et je renouvelle, en votre nom et au nom de tous les citoyens soucieux de notre dignité nationale et de notre paix intérieure, notre réprobation indignée d'une agression aussi abominable, et l'espoir qu'elle n'échappera pas à une juste répression. Si le crime doit entrer dans nos mœurs politiques, il n'y aura plus place un jour dans ce pays pour la liberté, car la liberté ne peut vivre que dans le respect de la loi et de la tolérance réciproque.'

Verklaring afgelegd door CVP-volksvertegenwoordiger en Kamer-voorzitter Frans Van Cauwelaert bij de opening van de parlementaire zitting, 10 oktober 1950.

De moord op Lahaut: **25 jaar later**

Ten geleide bij de nieuwe herziene druk

In 1985 verscheen bij de ondertussen ter ziele gegane Leuvense uitgeverij Kritak *De moord op Lahaut. Het communisme als binnenlandse vijand*. Tussen 1983 en 1985 hadden wij aan het onderzoek en de redactie van de tekst gewerkt. Een kwarteeuw scheidt ons inmiddels van de publicatie van het boek en in die tijdspanne werden er op geregelde tijdstippen nieuwe elementen aan het dossier-Lahaut toegevoegd. Bijwijlen leek de zaak-Lahaut gelijkenissen te vertonen met het monster van Loch Ness. Niemand zag het ooit, maar op de meest onverwachte momenten dook het toch weer op. Op die manier kreeg de moord op Lahaut een soort blijvende nieuws waarde. Julien Lahaut eindigde in 2005 zelfs op de 45ste plaats in de Vlaamse versie van de verkiezing van de Grootste Belg. Deze blijvende nieuws waarde leidde er echter niet toe dat alle vragen die bij de moord kunnen worden gesteld, ook een bevredigend antwoord kregen. Wij komen er aan het einde van deze inleiding op terug.

In ieder geval leken er dus voldoende redenen te bestaan om dit vandaag zo goed als onvindbare boek opnieuw uit te geven. Wij hebben ervoor gekozen de tekst aan te passen aan de huidige spelregels, maar er verder niets aan te wijzigen. Tenslotte zijn de hypothetische conclusies die we toen naar voren schoven niet alleen nooit tegengesproken, maar integendeel door de inbreng

van nieuwe elementen op diverse wijzen aangevuld en vooral bevestigd. Een overzicht van deze nieuwe elementen hebben wij in deze inleiding verwerkt.

De moord op Lahaut. Het communisme als binnenlandse vijand is eigenlijk gegroeid uit ons onbehagen bij een tv-programma dat in 1983 door de BRT werd uitgezonden. De zaak zat zo: ter gelegenheid van de heruitzending van de reeks 'De Nieuwe Orde' van Maurice De Wilde, waaraan een van ons beiden toen meewerkte, stond ook een bijkomende reportage over het Eldrie-Verbond geprogrammeerd. Dit clandestiene verbond verzamelde op het eind van de jaren veertig enkele duizenden vooral Antwerpse radicaal-rechtse voorstanders van koning Leopold III. In de bewuste uitzending werden zogenaamde onthullingen gedaan over de dood van Julien Lahaut. Nu leken die onthullingen ons niet erg geloofwaardig, temeer daar uit een aantal gesprekken met een anonieme getuige achteraf bleek dat een andere onderzoekspiste zich aandiende.

Wij waren er allebei van overtuigd dat een onderzoek naar de achtergronden van deze moord, maar ook naar het verloop van het onderzoek zelf, van uitzonderlijk belang was voor de twintigste-eeuwse geschiedenis van ons land en voor zijn democratie in het bijzonder. De Luikse PS-voorman André Cools zou pas in 1991 worden doodgeschoten, wat van Lahaut in 1985 het enige parlamentslid maakte dat sinds het ontstaan van België in vredes-tijd werd vermoord. Daarenboven was de zaak onopgelost gebleven: in augustus 1970 trad na twintig jaar de verjaring in en nog eens twee jaar later werd het dossier definitief zonder gevolg geklasseerd.

Ons onderzoek volgde in grote lijnen twee pistes. De eerste bestond uit een grondige analyse van de diverse sporen die het gerechte-

lijk onderzoek tussen 1950 en 1962 had gevolgd. Dankzij de burgerlijke partij konden wij als eersten een kopie van het zeer omvangrijke gerechtelijke dossier raadplegen. In dit eerste onderdeel werd wel enige duiding gegeven bij de gebeurtenissen en de betrokken personen, maar de verbanden tussen deze halve, hele, valse en reële sporen bleven nog in het duister. Met de tweede piste bewandelden we een voor historici veel klassiekere weg: deze van het gestructureerde geschiedkundige onderzoek. Op basis van een brede waaier aan bronnen brachten we de diverse onderdelen van het thema en het tijdsgewricht in kaart: de koningskwes-tie, de Koude Oorlog en de geheime strijd om de communistische aanhang in België te neutraliseren. Het is pas wanneer deze twee pistes elkaar kruisten, dat er meer duidelijkheid kwam over de achtergrond van deze moordzaak. In de epiloog beschreven wij hoe het mogelijk was dat een kleine groep van anticommu-nistische militanten uit de Vlaamse stad Halle, met wortels in het verzet, uitgroeide tot een moordcommando dat op 18 augustus 1950 naar Seraing trok om Lahaut in het voorportaal van zijn huis dood te schieten.

Wat is er nu in de loop van de vijftwintig jaar die ons scheiden van de publicatie van *De moord op Lahaut* over de zaak bekend geraakt? Beginnen we met de reacties op het verschijnen van het boek in 1985. Die waren zeer talrijk in de algemene pers en de opinietijdschriften. Opvallend was wel dat de wetenschappelijke tijdschriften op het terrein van de contemporaine geschiedenis de publicatie zo ongeveer doodzwegen. De aarzelingen in weten-schappelijke kringen over het boek waren reeds tot uitdrukking gekomen in de afwijzing van het manuscript door uitgeverij De Nederlandse Boekhandel, waar vooraanstaande academici waren aangezocht voor publicatie in de collectie *Mens en Tijd*. Hele-maal anders was de reactie van de publiekspers, zowel in Vlaan-deren als in Franstalig België. Er werd op 30 oktober 1985, na de

persvoorstelling, massaal en uitgebreid bericht over *De moord op Lahaut*. Opvallend daarbij was de positieve toon, niet alleen in de progressieve kranten maar ook in de behoudsgezinde en katholieke pers. Bepaalde journalisten stipten toen aan dat de heropening van het onderzoek misschien op bepaalde punten toch tot meer duidelijkheid kon leiden. In ieder geval werd in vele interviews ook gewag gemaakt van het essentiële gegeven dat wij, wat de eventuele opdrachtgevers betrof, slechts vage hypothesen konden formuleren en in feite nog in het duister tastten.

Na het verschijnen van het Kritak-boek in 1985 gingen wij op zoek naar een uitgever om de Franse versie te publiceren. Tot onze niet geringe verbazing – Lahaut was toch bij uitstek een Waals republikeins symbool – viel dat niet mee. Uiteindelijk kwamen wij, bij gebrek aan een alternatief, in 1987 bij de militant linkse uitgeverij EPO terecht. De Franstalige publicatie stimuleerde de ontwikkelingen in de zaak niet en weekte weinig reacties los. Een journalist van *L'Echo de la Bourse* was van mening dat de auteurs in wezen bij de categorie 'personen geobsedeerd door het anticommunisme' thuishoorden.¹ Wel bijzonder interessant was de commentaar van William Ugeux, journalist, éminence grise van de clandestiene inlichtingendiensten tijdens de Tweede Wereldoorlog én hoofd van de Inlichtings- en Actiediensten in Londen. In *La Revue Générale* schreef hij toen het volgende:

'Rudi Van Doorslaer et Etienne Verhoeyen ont fait un travail de journalistes. Ils appellent les gens par leur nom, ils font des portraits que d'aucuns trouveront injustes ou insuffisamment informés, mais dont l'ensemble donne une idée probablement exacte d'une enquête qui mit en cause des gens innombrables et qui, d'une manière qu'on ne peut pas ne pas considérer comme suspecte, n'a jamais menée à sa fin. [...] Très probablement certains milieux de droite, certains milieux ecclésiastiques, certains partis feront, à propos de ce livre, des réserves ou des mises au point. Rien n'est plus souhaitable. Parce qu'il n'est pas

sain que dans une démocratie on puisse abattre un chef de parti sans que l'assassin soit jamais retrouvé.'ⁱⁱ

Na 1987 keerde de stilte in de zaak-Lahaut voor vele jaren terug. Pas zes jaar later, op 9 augustus 1993 om precies te zijn, kwam de zaak opnieuw in de actualiteit naar aanleiding van de troonsbestijging van koning Albert II. Jean-Pierre Van Rossem kopieerde bij die gelegenheid het exploit van Lahaut en riep tijdens de ceremoniële eedaflegging in het parlement 'Leve de republiek Europa, leve Julien Lahaut'. De royalisten waren geschandaliseerd, maar ook de weinige nog overgebleven communisten waren not amused dat provocateur Van Rossem zich op de hoogte van Lahaut wou verheffen. Twee dagen later verklaarde de gewezen communistische volksvertegenwoordiger uit Charleroi Georges Glineur dat hij en niet Lahaut in 1950 als eerste 'Leve de republiek' had geroepen.ⁱⁱⁱ Hij deed het verhaal van die 11de augustus 1950 toen er in de parlamentsfractie van de KPB van tevoren de afspraak was gemaakt om bij de eedaflegging van de piepjonge Boudewijn gezamenlijk '*Vive la république*' te scanderen. Door een toeval zou Glineur evenwel eerst hebben geroepen, waarna de anderen hem zijn gevolgd. Op de gemoniteerde geluidsopname is er echter maar één stem te horen. Wat er ook van zij, er is door voor- en tegenstanders van Lahaut steeds aangenomen dat hij het was die toen riep. Het is dat feit, waar of vals, dat zijn verdere lot heeft beïnvloed en niet een eventuele 'andere' waarheid.

Nu bleef het tot 2002 stil rond het dossier-Lahaut. Toen kwam een nieuwe opstoot in de belangstelling uit een wel erg vreemde hoek, namelijk een toneelstuk van het theatergezelschap Braakland/ZheBilding dat in mei van dat jaar in de Leuvense Stadschouwburg in première ging. In *La dissection d'un homme armé* sneed theatermaker Stijn Devillé de moord op Lahaut aan. En

hij had daarvoor wel een heel bijzondere reden, die hij er echter toen niet bij vertelde: leden van zijn eigen familie maakten op 18 augustus 1950 namelijk deel uit van het moordcommando dat naar Seraing trok. Pas een jaar later sprak de jonge theatermaker met Douglas De Coninck van *De Morgen* over zijn achterliggende motieven bij het schrijven van het bewuste stuk.^{iv} 'Na al die jaren ben ik er nog steeds niet achter welke nonkel het was', bekende hij. Wat Stijn Devillé toen overigens nog helemaal niet wist, was dat naast twee ooms, ook hun schoonbroer deel uitmaakte van de groep die Lahaut vermoordde. In ieder geval was hij bij zijn eigen familie op een soort omerta gebotst zodra de zaak-Lahaut ter sprake kwam. Over oom Eugène, een hoogbejaarde zeventiger, vertelde Stijn het volgende: 'Hij is potdoof, zeker als je hem daarover zou aanspreken.' Maar Eugène had nog een verrassing in petto, waarmee hij echter nog vijf jaar zou wachten vooraleer er mee uit te pakken.

Voor de zaak-Lahaut was 2002 overigens een cruciaal jaar. De toenmalige VLD-senator Vincent Van Quickenborne onthulde in december namelijk de echte naam van de man die het commando had georganiseerd en die wij in het boek Adolphe noemden (dat was ook zijn schuilnaam in het geheime anticomunistische *stay behind*-netwerk waarvan hij lid was). In een interview met *De Standaard* zei Van Quickenborne dat hij het gerechtelijke dossier had bestudeerd en zo, steunend op de aanwijzingen uit ons boek, gemakkelijk de naam van de moordenaar, François Goossens uit Halle, had achterhaald.^v Eigenlijk is die studie van hét gerechtelijke dossier niet helemaal correct. Hét dossier is namelijk vernietigd. Senator Van Quickenborne vroeg bij de bevoegde procureur-generaal toestemming tot inzage van het dossier, waarna tot ontsteltenis van het parket-generaal werd vastgesteld dat het dossier niet meer bestond. Daarom werd er contact opgenomen met het Carcob, de instelling die de archieven van de voorma-

lige communistische partij beheert, om de daar bewaarde kopie van de burgerlijke partij (de weduwe Lahaut) te kunnen kopiëren. Medewerkers van de Luikse griffie werden daarop met een kopieertoestel naar Brussel gestuurd om het 26 dozen tellende dossier te kopiëren. Het is deze kopie die aan Van Quickenborne ter beschikking werd gesteld.

Wat de kern van de zaak betreft en voor alle duidelijkheid: de naam François Goossens was ons in 1985 uiteraard bekend, net als die van een van de mededaders. Aangezien de familie van Goossens ons bij het onderzoek essentiële hulp had verschaft, hebben wij steeds en in alle omstandigheden onze belofte gehouden de naam Goossens, maar ook de naam van zijn mededader, niet bekend te maken. Joseph Goossens zette ons met zijn spontane telefoon na de Eldrie-uitzending op het goede spoor, terwijl zijn broer Camille, in 1985 commandant van de luchtmachtbasis van Kleine Brogel, ons cruciale informatie bezorgde over de organisatie waarvoor zijn vader *stay behind*-opdrachten uitvoerde. Wij zijn ook steeds van mening geweest dat die naam er uiteindelijk niet echt meer toe deed. Goossens zelf was in 1977 overleden en het moorddossier was in 1972 zonder gevolg geklasseerd, waardoor gerechtelijke vervolging uitgesloten was. Wel bleven wij belang hechten aan de vraag of er dan wel opdrachtgevers waren geweest en wie dat dan konden zijn geweest.

In het interview met Van Quickenborne drukte *De Standaard* ook een facsimile af van de nota die de Veiligheid van de Staat op 27 september 1950, een luttele vijf weken na de moord, naar de bevoegde gerechtelijke instanties stuurde en waarin werd gesignaleerd dat Goossens zich erop had beroepen te hebben deelgenomen aan de moordaanslag op Lahaut. In zijn commentaar vroeg de VLD-senator zich dan ook af of het onderzoek gesaboteerd was. Sommige details bleek men uiterst nauwgezet te heb-

ben onderzocht, terwijl belangrijke sporen die naar François Goossens leidden gewoon waren genegeerd. Om die reden vroeg Van Quickenborne de instelling van een parlementaire onderzoekscommissie: we moeten 'duidelijkheid krijgen over de rol die koningsgezinden bij de moord hebben gespeeld'. De groenen en de Franstalige socialisten hadden reeds in het voorjaar van 2002 een wetsvoorstel in de Kamer ingediend. Van Quickenborne had zich nu geallieerd met zijn Ecolo-collega in de Senaat Josy Dubié. Het zou lang niet de laatste maal zijn dat er werd gevraagd om een dergelijke onderzoekscommissie in te stellen.

Geen twee weken later pakte *De Morgen*-journalist Douglas De Coninck uit met nieuwe onthullingen.^{vi} Hij gaf zijn meerdere pagina's tellende stuk de sprekende titel 'Het zotte en zorgeloze leven van de moordenaar van Julien Lahaut' mee. In feite interviewde De Coninck enkele personen die François Goossens goed hadden gekend. Vooreerst was er de alomtegenwoordige André Moyen, een professioneel inlichtingsagent van extreem-rechtse, belgicistische signatuur. Hij had vele jaren voor de militaire inlichtingen- en veiligheidsdiensten gewerkt en leidde vervolgens diverse door de grootindustrie gefinancierde anticomunistische geheime diensten in België en in Belgisch Congo. Hij was ook bij het schrijven van ons boek in 1985 een belangrijke informant geweest. Die informatie hebben wij echter steeds met zeer veel omzichtigheid en soms ook argwaan gebruikt. In het interview met *De Morgen* trachtte Moyen vooral de these ingang te doen vinden dat Goossens een oncontroleerbaar projectiel was (hoe 'zotter' hoe liever), die op eigen initiatief met zijn vrienden naar Seraing reed om Lahaut te vermoorden en er zich nadien ook in een zatte bui op beroemde de moord te hebben gepleegd. Pas nadien zou Goossens de tussenkomst van Moyen hebben gevraagd en hem om een 'retroactieve' opdracht hebben verzocht. Goossens zou toen ook, aldus nog Moyen, op de vin-

gers zijn getikt tijdens een zogenaamde jury in het klooster van de minderbroeders conventuelen in Halle. In datzelfde klooster waren volgens Moyon ook wapens van de groep verborgen.

Dit juryverhaal is ons in 1985 niet helemaal op dezelfde manier door Moyon verteld. Toen had hij het over een poging om te achterhalen wie er dan wel uit de biecht had geklapt bij de Veiligheid van de Staat (wat resulteerde in de nota aan de gerechtelijke autoriteiten van 27 september 1950). De inzet van het zogenaamde geheime proces was dus niet de impulsieve daad van 'de zot van de Guussens', maar *la guerre des polices*, het beschermen van essentiële geheime netwerken en nationale en misschien wel internationale belangen in de context van de Koude Oorlog.^{vii} Ook was Moyon er in 1985 lang niet zo stellig van overtuigd geweest dat er geen opdracht was gegeven. Die was zeker niet van hem gekomen, vertelde hij ons toen, maar voor anderen – in het bijzonder het netwerk geleid door Auguste Roeseler, dat volgens Moyon met het Vaticaan verbonden was en dat, zoals blijkt uit een cruciaal nagelaten document, de eigenlijke broodheer was van Goossens – kon hij niet instaan.

In hetzelfde stuk van Douglas De Coninck sprak zoon Joseph Goossens de these van Moyon tegen. Joseph Goossens runt in Halle nog steeds het verzekeringskantoor dat door zijn vader werd opgericht als dekmantel voor zijn geheime activiteiten. Hij bleef ervan overtuigd dat Moyon zelf wel degelijk de opdrachtgever in de zaak-Lahaut was, maar bewijzen voerde hij daarvoor niet aan. Ook het verhaal van Moyon dat Goossens aanwees als verantwoordelijke voor het dynamiteren van de IJzertoren in maart 1946 werd door zijn zoon aanzienlijk afgezwakt. Hij zou erbij zijn geweest, maar 'een Waal' die tot de ontmiijningsdienst van het leger behoorde had het werk opgeknapt.

Na het verschijnen van dit artikel stelden Camille en Joseph Goossens een verklaring op waarin zij 'afstand nemen van de verklaringen van zogenaamde getuigen, kennissen en zelfs aangetrouwde familieleden die onlangs in de pers verschenen i.v.m. de moord op Julien Lahaut'.^{viii} Niet enkel de 'ervaren journalist en een mediatiek nationaal politicus' worden erin op de korrel genomen, zij nemen vooral 'aanstoot aan de lasterlijke verklaringen van een aangetrouwd familielid'. Zij voegen er het volgende aan toe:

Deze roddels staan in schril contrast met de ernstige en professionele studie over het onderwerp die in 1985 verscheen in het boek De moord op Lahaut van historici Etienne Verhoeyen en Rudy [sic] Van Doorslaer. Aan de samenstelling van dit boek heeft onze familie inderdaad volledige medewerking verleend. De auteurs dienen geloofd voor de objectiviteit en de ernst waarmee zij de verschillende hypothesen hebben geanalyseerd. Nochtans slaagden ook zij er niet in om met zekerheid hypothesen te weerhouden of te verwerpen. Hun conclusies lijken ons echter veel ernstiger dan vele huidige roddels.

Wat de familie Goossens vooral hoog zat was het verhaal van de in 2003 achtentachtigjarige André Moyen, die de verantwoordelijkheid voor de moord en het plannen ervan uitsluitend op het conto van François Goossens, alias Adolphe, schreef. Zoals wij reeds in 1985 terdege hebben aangetoond, blijft dit tot bewijs van het tegendeel een veeleer ongeloofwaardige conclusie.

Wie toen dacht dat de zaak-Lahaut hiermee een stille dood zou sterven, vergiste zich. Eind 2007 volgde namelijk een nieuwe coup de théâtre. Op 17 december zond Canvas een documentaire uit in de serie *Keerpunt* van Philippe Gyselbrecht en Ria Van Alboom. Daarin legde, nota bene zevenenvijftig jaar na de feiten, een eveneens achtentachtigjarige man bekentenissen af: 'Ik schoot Julien Lahaut dood.'^{ix} De man in kwestie is geen onbe-

kende in het dossier: Eugène Devillé is een van de zonen van Jan-Nikolaas Devillé, de pater familias van de Devillés uit Essenbeek, een deelgemeente van Halle. Tijdens de nazibezetting was Jan-Nikolaas de draaischijf geweest achter de uitgave van *De Vrijshutter*, een van de belangrijkste clandestiene bladen in Vlaanderen. Na de oorlog werd hij tot het begin van de jaren zestig CVP-burgemeester van Halle. Enkele van zijn kinderen en hun aangetrouwde familieleden werden na de bevrijding door Goossens, die ze kenden uit het verzet en die zowat twintig jaar ouder was, meegesleept in het anticomunistische avontuur. Stijn, de neef van Eugène, had reeds jaren voordien vermoed dat zijn stokdove oom er meer van wist, net zoals vele andere broers overigens, maar ook die zwegen al die jaren. Stijn was er zelfs van overtuigd dat een van zijn ooms de fatale schoten had gelost, maar die getuigenis bleef in 2003 onopgemerkt.^x

In het verhaal van Eugène reed er niet één wagen naar Seraing, zoals uit het gerechtelijk onderzoek was gebleken, maar twee. Eugène had in de wagen van François Goossens plaatsgenomen, zijn broer en schoonbroer in een andere. De oorspronkelijke afspraak was dat alleen Goossens zou schieten, maar onderweg vroeg hij om het samen te doen. Toen Lahaut aan zijn voordeur verscheen, zou Goossens evenwel niets gedaan hebben en was het alleen Eugène Devillé die de dodelijke schoten loste. Bij het weglopen heeft ook Goossens dan nog een schot gelost. 'Tussen Goossens en mij is er niet veel meer over gesproken', verklaarde Eugène voor de microfoon van Canvas. 'Mijnheer Goossens heeft het wel zitten rondbazuinen. Leugens en halve waarheden ja. Niets was er waar van.' Deze spontane getuigenis van Eugène Devillé, die ook de programmamakers helemaal verraste, heeft in de familie Devillé vanzelfsprekend voor grote onrust gezorgd. Toch gaat zo goed als iedereen in de familie er wel van uit dat Eugène de waarheid heeft gespro-

ken en hij door die bekentenis in het reine wou komen met zijn geweten.

Nog geen week na de Canvas-reportage dienden de senatoren Patrik Vankrunkelsven (Open VLD) en Josy Dubié (Ecolo) opnieuw een wetsvoorstel in voor de oprichting van een parlementaire onderzoekscommissie. Maar ook nu weer kwam het niet tot een stemming. Pas wanneer een jaar later ook CD&V-senator en historicus Pol Van Den Driessche aan de kar ging duwen, werd er vooruitgang geboekt. Een echte parlementaire onderzoekscommissie achtte de commissie Justitie van de Senaat niet haalbaar, maar een resolutie waarin de regering werd verzocht een onderzoek toe te vertrouwen aan het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (Soma) kon op brede instemming rekenen. Na enige aarzeling van de CDH werd de resolutie 'Betreffende de uitvoering van een wetenschappelijk onderzoek naar de moord op Julien Lahaut' in de commissie door alle democratische partijen goedgekeurd en uiteindelijk ook op 18 december 2008 eenparig door de Senaat aanvaard.^{xi} Inmiddels is dit onderzoek echter nog steeds niet opgestart. In het najaar van 2009 meldde de toenmalige minister van Wetenschapsbeleid Sabine Laruelle (MR) dat de budgettaire situatie geen ruimte liet voor het financieren van dit onderzoek. Wanneer, kan men zich afvragen, duikt het monster van Loch Ness opnieuw op?

Tot besluit moet ook vandaag, zestig jaar na de belangrijkste politieke moord in België, worden vastgesteld dat er nog een waas van onduidelijkheid blijft hangen over meerdere aspecten van het gebeuren. Vooreerst is het niet zeker of er opdrachtgevers waren, al wordt door zogoed als alle betrokkenen uitgegaan van de hypothese dat dit wel het geval was. Indien dat zo is, stelt zich de vraag naar het motief van de moord. De analyse die wij

hieromtrent in 1985 maakten, een poging tot provocatie vanwege de ultra's in het leopoldistische kamp om de consensus rond kroonprins Boudewijn teniet te doen, werd nog door niemand ontkracht of zelfs maar tegengesproken.

Los van de vraag over de eventuele opdrachtgevers, wijzen vele elementen in het dossier erop dat de spilfiguur van de moordende raid, François Goossens, vrij snel door een schare verantwoordelijken van de nationale inlichtingendiensten was gekend. De hamvraag dient dan te worden gesteld: waarom leidde het gerechtelijk onderzoek bijgevolg niet tot resultaat? In ieder geval is hiermee de indruk gewekt dat de daders bescherming genoten.

In de huidige stand van zaken wordt de familie Devillé als de grote schuldige aangewezen en in tweede instantie de organisator van de raid naar Seraing, François Goossens. Dit is niet wat wij in 1985 beoogden en evenmin wat wij vandaag nog steeds als het belangrijkste in dit dossier beschouwen. Wij hebben steeds benadrukt dat vooral de context van de moord maatschappelijke aandacht verdiende en dat standpunt is vandaag nog niet veranderd.

Na de Tweede Wereldoorlog was België ziek van wel meer dan één onverwerkt verleden. Meestal, eigenlijk zo goed als steeds, wordt dan gedacht aan de verwerking van het collaboratieverleden, dat vooral in Vlaanderen zo zwaar op de naoorlogse geschiedenis heeft gewogen. Achter de zaak-Lahaut – zowel de moord zelf als de niet-oplossing ervan – gaat echter een tweede onverwerkt verleden schuil: dat van bepaalde belgicistische ultraconservatieve milieus met een lange staat van dienst. Op ideologisch vlak wortelen zij in de afwijzing van de massademocratie zoals die na de Eerste Wereldoorlog vorm kreeg en in de antisociale en antisyndicale actie georganiseerd door sommige industriële en financiële groepen. Het zijn deze milieus die na de Tweede

Wereldoorlog het anticommunisme hebben gebruikt (eigenlijk moet hier staan misbruikt) om, onder het mom van de verdediging van de democratie tegen het totalitaire communisme, hun eigen privileges veilig te stellen en een minder democratische agenda kracht bij te zetten. Er ontstond tijdens de Koude Oorlog een structurele verstrengeling tussen bepaalde officiële diensten aan de ene kant en private anticommunistische inlichtingen- en actiediensten, met eigen politieke en/of maatschappelijke doelstellingen en al dan niet verbonden met buitenlandse mogelijkheden, aan de andere. Het is deze structurele misgroei die in de tweede helft van de twintigste eeuw als een kanker in de Belgische geschiedenis is blijven woekeren.

Wie het verslag van de parlementaire onderzoekscommissie over de moord op Patrice Lumumba (2001) nauwgezet leest, kan niet naast deze structurele misgroei kijken.^{xii} Maar het hierna volgende voorbeeld is al even frappant. Toen in 1991 een andere parlementaire onderzoekscommissie zich in de Senaat boog over de eventuele verlengstukken in België van Gladio (de geheime *stay behind*-netwerken die werden opgericht in het vooruitzicht van een bezetting van West-Europa door de Sovjets), liep het onderzoek uit op een jammerlijke mislukking.^{xiii} Zo werd de kolonel die aan het hoofd stond van de afdeling van de militaire veiligheid SDRA-8 (en als dusdanig coördinator was van de *stay behind*-netwerken) door de commissie ondervraagd zonder ook maar iets mee te delen over de personen en netwerken waarvoor hij verantwoordelijk was (geweest). Op 28 maart 1991 liet dezelfde kolonel in *Le Soir* de volgende tekst afdrukken:

Beste stay behind-vrienden, de sectie SDRA-8 geeft blijk van haar hoogste waarderingen dankt u allen voor uw toewijding tegenover het land. Wij verzekeren u dat alle druk en bedreigingen tot niets dienen en dat wij ons gegeven woord alle eer aandoen [...].

Het is niet onbelangrijk hierbij te vermelden dat in 1989 de muur was gevallen, in 1990 Duitsland was herenigd en de Koude Oorlog in Europa dus was beëindigd.

De vraag die ons vaak wordt gesteld, namelijk of uitgebreid wetenschappelijk onderzoek naar de achtergrond van de moord op Julien Lahaut vandaag nog enig nut heeft, is hiermee, denken wij, voldoende beantwoord. Maar ook een dergelijk onderzoek kan geen eindpunt vormen. Het wetenschappelijk onderzoek naar de gevolgen van de verweving tussen officiële en private geheime diensten op de Belgische geschiedenis in de tweede helft van de twintigste eeuw zal moeten worden voortgezet. Even belangrijk zal het volgens ons inderdaad zijn om andere onopgeloste dossiers uit de ‘loden’ jaren zeventig en tachtig te bestuderen op dezelfde wijze als wij een kwarteeuw geleden met de zaak-Lahaut hebben gedaan, dat wil zeggen met de nodige afstand en in samenhang met de grote politieke en sociale gebeurtenissen van het tijdsgewricht. Het is onze hoop dat de publicatie van *De moord op Julien Lahaut* daar een aanzet toe kan geven.

Laten wij afsluiten met de slotzin uit onze epiloog van 1985: ‘Zolang dergelijke vragen in alle sereniteit kunnen worden gesteld, blijft er hoop op leven in onze democratie.’

Rudi Van Doorslaer

Etienne Verhoeyen

april 2010

Proloog

Het was kort na negen uur die zomeravond van 18 augustus 1950 toen mevrouw O. langzaam naar huis wandelde langs de rue de la Vecquée, een doorgaans rustige straat in een arbeiderswijk van Seraing. In een Frans van iemand vreemd in de streek vroeg een man haar naar de woning van Lahaut. Want als er aan deze straat iets was, dan was het dat er een bekend – voor sommigen berucht – burger woonde: volksvertegenwoordiger en voorzitter van de Kommunistische Partij Julien Lahaut.

Maar argwaan koesterde ze niet, mevrouw O. Waarom zou ze ook? Kwamen er niet dagelijks onbekenden bij de familie Lahaut over de vloer? Ze verwees de man naar een huis met een garage een eind verderop in de straat. Een dubbelwoning eigenlijk, want rijk was de volksvertegenwoordiger nooit geworden.

Toch was er iets met de onbekende man. Kort tevoren had hij nog wat meer vooraan in de straat staan ronddraaien. Lizette D., die nog even de deur uit moest voor een boodschap, herinnerde zich later hoe zij ook diezelfde persoon had gezien. Hij was uit een kleine personenwagen gestapt en stond wat verveeld te kijken naar het huis met het nummer 27, waar Lahaut nog tot januari 1949 had gewoond. Op zijn stappen teruggekeerd overlegde hij met iemand die op de achterbank van de auto was blijven zitten. Regina O. was nog maar net weg toen ook de tweede persoon uit de auto stapte en ze zich samen naar het huis met het

nummer 65 begaven. De auto volgde hen langzaam aan de overzijde van de straat. Buurvrouw Ista liep hen nog voorbij, bijna ter hoogte van de woning van Lahaut. Het waren eigenlijk onopvallende figuren, allebei gekleed in een beige gabardine. Niemand had hen echt goed gezien, want het schemerde al om negen uur 's avonds midden augustus en de verlichting in de rue de la Vecquée was niet zo best.

Die avond was Julien Lahaut laat uit Brussel teruggekeerd. Hij had pas gegeten en zat nog wat aan tafel na te praten toen er werd aangebeld. Zijn vrouw Géraldine ging, zoals ze dat bijna altijd deed, de deur opendoen. Twee personen, een grote en een kleine, bleven buiten staan en vroegen kameraad Lahaut te spreken. De grote voerde het woord, de kleine bleef wat verdoken in het duister staan. 'Met wie heb ik de eer?' vroeg Géraldine. 'Met Hendrickx', antwoordde de grote. Terug in de keuken meldde Géraldine aan Julien dat twee kameraden hem wensten te zien. Hij stond op en ging naar voren. Nog voor hij aan de deur was gekomen richtte waarschijnlijk de grootste van het tweetal – dit is door het onderzoek nooit echt uitgewezen – een zwaar Amerikaans legerwapen, een Colt.45, op hem en vuurde van dichtbij. Eerst werd Lahaut tot tweemaal toe aan het rechteroor geraakt, het derde schot in de onderbuik was echter fataal. Er werd van op een halve meter geschoten, niet echt beheerst, maar fanatiek, met blinde haat. Terwijl Lahaut op de grond viel, vertrok het vierde schot. Daarop haastten de moordenaars zich terug naar de auto en vuurden nog een vijfde keer. Géraldine liep naar de voordeur en zag Julien op zijn rug liggen met zijn hoofd op het voetpad. Aan de overkant van de straat sprongen twee mannen in een wagen met draaiende motor, die vliegensvlug in de richting van Plainevaux verdween. 'Hou ze tegen,' riep Géraldine nog, 'het zijn bandieten!'

Het was ongeveer halftien 's avonds die 18de augustus 1950 toen het lichaam van Lahaut naar binnen werd gedragen. Nog

voor de eerste geneesheer ter plaatse kwam, legde men zich bij het onoverkomelijke neer: de schoten waren fataal geweest. Terwijl tientallen mensen aan het nummer 65 samengetroeft stonden, arriveerde luttele minuten na het gebeuren de gemeentepolitie van Seraing.

Om twintig voor tien kreeg de onderzoeksrechter van dienst bij het parket van Luik, René Louppe, bericht van de moord. Na een telefoongesprek met de procureur des Konings vorderde hij de rijkswacht van de Sint-Leonardkazerne op om de nodige wegversperringen aan te leggen. Een halfuur later onderzocht hij de plaats delict. De eerste vaststellingen werden pas om zes uur in de ochtend van de 19de afgesloten.

Niet enkel de gerechtelijke politie van Luik maar bijna alle politiediensten werden ingeschakeld in een grootscheepse zoekactie. 'Men kan gerust stellen', schreef *La Meuse*, 'dat nooit voorheen in de misdaadgeschiedenis van ons land een onderzoek van dergelijke omvang en met dergelijke middelen werd uitgevoerd.' Om elf uur maakte het NIR in het laatavondnieuws de moord op Julien Lahaut bekend. Gealarmeerd door het radiobericht trof de rijkswachtstaf de eerste wat merkwaardige maatregelen. Bewaking van het centrale partijlokaal van de KP aan de Brusselse Stalingradlaan, de privéwoningen van de eerste minister, de minister van Buitenlandse Zaken (Paul Van Zeeland) én van oud-minister Albert De Vleeschauwer. Vanuit het kabinet van Binnenlandse Zaken werd bij de rijkswacht geïnformeerd naar de stand van zaken. Zowel kabinetschef Adam als zijn adjunct Hemeleers was die nacht op post. Om kwart over drie 's nachts kwam er van rijkswachtcommandant Maurice Godefroid nog een aanvulling op de instructies voor de regio Luik: bewaking van de communistische lokalen, attent zijn voor iedere mogelijke stakingsbeweging, discrete bewaking van de woning van Moreau de Melen, de oud-minister van Landsverdediging, en dag en nacht verkeerscontrole. Het lijkt erop dat de rijkswacht-

top en het ministerie van Binnenlandse Zaken meer interesse betoonden voor de gevolgen van de moord dan voor het oplossen ervan.

's Zaterdags stond eerste minister Joseph Pholien de pers te woord. In een regeringsmededeling veroordeelde hij scherp de politieke moordaanslag. Wij citeren: 'Mijnheer Julien Lahaut verdedigde met energie en veel moed een ideologie die de meerderheid van de Belgen afkeurt. Vandaag zijn wij nog onwetend over de beweegredenen van de moordenaars. Welke deze ook mogen zijn, ze zijn op geen enkele manier goed te keuren, en mochten ze ingegeven zijn door politieke of ideologische motieven dan zou dat nog des te minder het geval zijn.' De eerste minister besloot zijn mededeling met de belofte dat niets onverlet zou worden gelaten om de schuldigen op te sporen.

De communisten van hun kant hadden minder twijfels omtrent de motieven van de moordenaars. 'Onze kameraad Lahaut gisteren vermoord door de leo-rexisten', titelde *Le Drapeau Rouge* al op 19 augustus. In een communiqué van het politiek bureau luidde het dat '...de aanstokers [zich bevonden] in de rangen van de leo-rexisten van de Christelijke Volkspartij die gedurende maanden in hun geschriften en in hun propaganda opriepen tot terrorisme en aanslagen.' 'Het zijn dezelfde politici van de CVP', aldus nog steeds de communistische partijleiding, 'die verantwoordelijk zijn voor de slachtoffers van Grâce-Berleur. De uitvoerders zijn de vroegere moordenaars van Rex en het VNV die opnieuw de kop opsteken, zich gesteund wetende door een partij en een regering die er zijn absolute meerderheid aan te danken heeft.'

Dinsdag 22 augustus 1950 werd Julien Lahaut in Seraing ten grave gedragen. Honderdduizenden - volgens de rijkswacht 150.000 - volgden de lijkbaar. Diezelfde dag meldde *Le Drapeau Rouge* dat de moordenaars waren aangehouden. Het betrof twee incivieken, onder wie een oud-lid van de SS. Dit bericht, dat

afkomstig was van de Luikse gerechtelijke politie, werd echter een dag later door de minister van Justitie Ludovic Moyersoen ontkend. Volgens de communisten was het verspreid om de verontwaardiging bij de begrafenis wat te luwen. Inderdaad waren er die dag zowat overal in Wallonië proteststakingen uitgebroken, in de omgeving van Luik, maar ook in Charleroi en in de Borinage. Volgens de rijkswacht was de algemene toestand kalm, hoewel de Luikse bevolking hevig onder de indruk was van het gebeuren.

Hiermee begint ons verhaal. Een moord is het uitgangspunt voor dit boek. Het zal bijwijken erg lijken op een politieonderzoek, maar dan niet in de traditionele zin. Ons was het er niet in de eerste plaats om te doen de moordenaars, of beter de mannen van wie de handen het pistool hadden bediend, te vinden. De - eventuele - aanstichters, opdrachtgevers zouden wij zoeken: de achtergrond dus van wat vandaag betiteld wordt als de belangrijkste politieke moord in de Belgische geschiedenis. Want vergeten is deze moord nog niet, verre van. Sommigen hielpen ons, moedigden ons aan, anderen gaven ons de raad van dat onderwerp af te blijven. 'Dat is een staatszaak', zeiden ze.

Ons onderzoek voerde ons terug naar de passies van de jaren vijftig: voor of tegen de koning, zonder nuances, en naar de oorlog, toen al evenveel mensen bereid waren hun bloed te geven voor de goede zaak. Tijdens onze zoektocht hebben wij de diverse sporen opnieuw gevolgd. Wij hebben geen vingerafdrukken genomen, noch een loep gebruikt. Wel hebben wij politieke stambomen uitgetekend. Dat heeft ons geleid naar een who's who in het duistere wereldje van het nationale en internationale anticommunisme. Want let wel, bij een eerste oogopslag zijn dit faits divers, verhaaltjes over verlopen carrièrezoekers en ongevaarlijke dilettanten. Ook wij dachten dat, in het begin althans. Tot men namen, functies en titels ziet defileren, tot men verbanden gaat leggen.

Economische, sociale en politieke gebeurtenissen en evoluties zijn de motor van onze geschiedenis, hebben wij geleerd. Maar de handelende mens achter de schermen heeft ook zijn (relatieve) plaats, zeggen wij vandaag. En wat geen plaats krijgt in onze geschiedenisboeken omdat het niet bekend is, is daarom nog niet minder waar en evenmin minder belangrijk.

Wij wensen er hier al op te wijzen dat wij er niet in geslaagd zijn alle vragen op te lossen, alle verbanden bloot te leggen. Daarvoor hadden wij noch de nodige middelen, noch de nodige bevoegdheden. Nochtans zijn wij er, vijfendertig jaar na de feiten, in geslaagd veel, zeer veel, te reconstrueren; meer alvast dan een twaalf jaar durend gerechtelijk onderzoek vermocht. Aangezien niet alle raadsels zijn opgelost, zou men ons kunnen verwijten dat dit boek te vroeg verschijnt. Het tegendeel is echter waar. De kroongetuigen zijn inderdaad al jaren overleden. Mede daardoor hebben wij op sommige essentiële vragen geen antwoord kunnen bieden, en zal wellicht niemand dat ooit kunnen doen. Ondanks deze leemte hebben wij gemeend dat vandaag een poging mocht worden ondernomen om de moord op Lahaut zo niet volledig op te helderen, dan toch de mogelijke toedracht zo veel mogelijk te reconstrueren.

Dit wordt dus geen traditioneel verhaal uit het verleden, evenmin als een traditioneel historisch onderzoek. Onze methode was deze van academische journalisten. Dat betekent dat wij onze bronnen niet altijd kunnen vermelden. Maar ook in dat geval hebben wij ze zo kritisch mogelijk behandeld. Dat geldt ook voor de mondelinge getuigenissen, waarop wij ons soms uitsluitend hebben moeten baseren, niet enkel om het tijdsclimaat te reconstrueren, maar ook om feiten te achterhalen die voor ons onderzoek essentieel waren. Deze methode houdt risico's in, maar wij hebben die op de koop toe genomen: over een aantal gebeurtenissen bestaan nu eenmaal geen geschreven bronnen. Wij hebben getracht deze mondelinge getuigenissen zo veel moge-

lijk te verifiëren, zowel door andere getuigen over dezelfde feiten te ondervragen als door het hernemen van dezelfde vragen bij dezelfde getuige. Meer dan eens werd door onze gesprekspartners op discretie aangedrongen. Wij hebben dat verzoek in alle gevallen gerespecteerd.

Die discretie mag echter geen beletsel zijn om een woord van dank te richten aan hen die wij wel met naam kunnen noemen, en die ons bij ons onderzoek behulpzaam zijn geweest: Dr. Francis Balace (Rijksuniversiteit Luik), Mr. Jean Deguent, Louis De Lentdecker, Pierre de Villemarest, barones De Vleeschauwer, Antoine Dudicq en Edith Buch, Jacques Grippa, Michèle Fonteyne en Jacques Lemaitre, José Gotovitch (Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog), André Moyen, Pierre Potargent, Mr. Jules Raskin en Bob Van Steenlandt.

Behalve in documenten in privébezit hebben wij in volgende archiefinstellingen nuttig bronnenmateriaal gevonden: het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (in 1985: Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog) (Brussel), het archief en de bibliotheek van de Kommunistische Partij van België (Brussel), de American Library (Brussel), het Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (Bonn), de Harry S. Truman Library (Independence, Missouri) en de National Archives (Washington).

Dank ook aan Lieve Demerre en Ivo Driesen, die bij het uittypen van teksten zeer gewaardeerde hulp hebben geboden.

‘Een spook waart door Europa, het spook van het communisme.’ Met deze zin begint het *Communistisch Manifest* uit 1848. Wellicht heeft Marx niet vermoed dat zijn uitspraak honderd jaar later meer dan ooit actueel zou zijn. Na het einde van de Tweede Wereldoorlog woedde inderdaad in alle hevigheid de Koude

Oorlog tussen Oost en West, tussen twee onverzoenbare ideologieën. Deze strijd werd aan beide zijden met passie, verbeterheid en volledige inzet gevoerd. In het Westen richtte die strijd zich ook tegen de westerse communisten, die als ‘agenten van Moskou’, als een vijfde colonne werden gebrandmerkt. Het doel van dit boek is zo nauwkeurig mogelijk na te gaan hoe en door wie de anticomunistische actie in ons land werd bedreven. Dat de moord op de communistische partijvoorzitter hierin centraal staat is uiteraard geen toeval. Het was de meest spectaculaire of althans de meest opvallende anticomunistische actie uit die periode. Maar zij is niet de enige, en zij kwam in augustus 1950 niet uit de lucht gevallen. Vandaar dat wij het nodig vonden soms naar de vooroorlogse periode en in een apart hoofdstuk ook naar de oorlogsperiode terug te grijpen.

Wij zeiden het al: dit boek is geen klassiek historisch verhaal. Het is integendeel opgebouwd als een puzzel, waarvan de stukken – dat hopen wij althans – in het laatste hoofdstuk in elkaar worden gepast.

Het boek valt in vier delen uiteen:

1. een voorafgaande situering van de zaak-Lahaut in een politieke conjunctuur waarin de koningskwestie en de Koude Oorlog hoog op de agenda staan;
2. het gerechtelijk onderzoek naar de moord op Lahaut, waaruit wij de belangrijkste fasen hebben belicht;
3. ons eigen onderzoek naar het anticomunisme in België tijdens en na de Tweede Wereldoorlog, grosso modo tot 1955;
4. een epiloog waarin wij pogen de moord op Lahaut te duiden.

Wij willen de nieuwsgierige lezer er nu al voor waarschuwen dat een goed begrip van de epiloog vrijwel onmogelijk is zonder de lectuur van de vorige hoofdstukken.

Eén aspect van het anticomunisme in België hebben wij niet uitgediept: het anticomunisme in de socialistische beweging.

Niet omdat het minder belangrijk zou zijn dan het anticommu-
nisme in rechtse en extreemrechtse kringen, want dat is het zeker
niet. Maar het socialistische anticomunisme, dat eveneens van
voor de Tweede Wereldoorlog dateert, heeft andere motieven en
andere verklaringsvormen dan het anticomunisme van rechts.
Het heeft ook niets van doen met de moord op Lahaut, die ten-
slotte de rode draad van ons verhaal vormt. Wel wordt zijde-
lings naar het naoorlogse socialistische anticomunisme verwe-
zen, maar dit onderwerp is zo veelomvattend dat het een studie
op zichzelf verdient. Wij twijfelen er overigens niet aan dat een
dergelijke studie van uitzonderlijk belang zou zijn voor een beter
inzicht in de naoorlogse geschiedenis van ons land.

Rudi Van Doorslaer

Etienne Verhoeyen

februari 1983 – juni 1985

Deel 1

De koningskwestie, de Koude Oorlog en de zaak-Lahaut

België werd zeer snel na de bevrijding geconfronteerd met een van de belangrijkste politieke crisissen uit zijn bestaan: de koningskwestie.

Al vóór de Tweede Wereldoorlog had koning Leopold III zich opgeworpen als een vorst die zijn persoonlijke invloed wilde versterken en meer gezag van de uitvoerende macht tegenover de invloed van de partijen voorstond. Voor velen in Vlaanderen en Wallonië was hij de enige echte 'leider' die het land, geteisterd door politiek-financiële schandalen en een vertrouwenscrisis van het democratische bestel, opnieuw in goede banen kon leiden. Na het aan de macht komen van een linkse volksfrontregering in Frankrijk werd Leopold de grote voorvechter van de neutraliteitspolitiek. Bepaalde kringen uit het Belgische establishment verkozen goede betrekkingen met nazi-Duitsland, dat als een bondgenoot in de strijd tegen het bolsjewisme werd gezien.

Op het einde van de Achttiendaagse Veldtocht in mei 1940, toen de nederlaag onafwendbaar was geworden, brak de koning na een emotionele discussie met zijn regering. Hij verkoos in België te blijven als krijgsgevangene. De ministers verkozen aan de zijde van hun geallieerden de oorlog voort te zetten. Tijdens het eerste bezettingsjaar was de vorst de spil van allerlei plannen om, in het kader van een door Duitsland gedomineerd Europa, België een zekere mate van onafhankelijkheid terug te geven.

De overtuiging dat Duitsland definitief de oorlog had gewonnen leefde toen bij velen, wellicht ook bij Leopold. Door bemiddeling van zijn zuster Marie-José, de kroonprinses van Italië, organiseerde hij een ontmoeting met Hitler in Berchtesgaden. Hitler wenste echter nog geen duidelijkheid te scheppen omtrent het toekomstige statuut van België en de rol van de koning daarin. Zonder de collaboratie te ontmoedigen – vooral de overwegend Franstalige belgicisten onderhielden nauwe relaties met de entourage in Laken – en zeker zonder het verzet aan te moedigen, hield de ‘krijgsgevangen’ vorst zich, althans officieel, voor de rest van de oorlog buiten de politiek.

De regering in Londen met de katholiek Hubert Pierlot en de socialist Paul-Henri Spaak als spilfiguren trachtte ondertussen de gebroken potten weer te lijmen. Verzoenende boodschappen werden naar bezet België gebracht. Maar Leopold bleef onverzettelijk. Nog in zijn ‘politieke testament’ van januari 1944 stelde hij dat de ministers van 1940 hun zonden in het openbaar moesten belijden of van de politieke aardbol verdwijnen. Zijn houding ten aanzien van deze politici, die tenslotte België in de oorlog hadden gehouden aan de zijde van de overwinnaars, zou na de bevrijding zwaar doorwegen.

In juni 1944 werd Leopold naar Duitsland gedeporteerd, zodat de regering bij haar terugkeer in september de onmogelijkheid tot regeren van de koning vaststelde en zijn broer Karel als regent aanwees. Het duurde tot mei 1945 vooraleer Leopold door de Amerikaanse troepen in Oostenrijk werd bevrijd. De regering-Pierlot was ondertussen vervangen door een kabinet van nationale eenheid met socialisten, katholieken, liberalen en communisten onder leiding van Achiel Van Acker. Deze laatste voerde herhaaldelijk besprekingen met Leopold om zijn terugkeer mogelijk te maken. Toen echter bleek dat de koning er niet aan dacht op een verzoening met de ministers van Londen aan te sturen, bood Van Acker zijn ontslag aan. Hij kon of wenste niet in te staan

voor de ordehandhaving bij de terugkeer van Leopold. Daarop werd in juli 1945 een wet goedgekeurd waardoor enkel de Verenigde Kamers een einde konden stellen aan Leopolds onmogelijkheid tot regeren. Achiël Van Acker vatte tijdens de debatten de kritiek samen: '...de koning heeft ten aanzien van de Duitse bezetting niet gereageerd zoals het grootste deel van de natie. Hij was overtuigd van een Duitse overwinning. Hij heeft niet alles in het werk gesteld om de betrachtingen van de bezetter te dwarsbomen. Hij heeft integendeel gedacht dat het beter was zich in de mate van het mogelijke aan te passen. Dit was de essentiële vergissing waarvan alle andere maar het gevolg zijn.'

De terugkeer van Leopold was inderdaad de grote hoop geworden van een deel van het verzet dat zich herkende in behoudsgezinde politieke standpunten, van die Belgen die tijdens de oorlog dachten dat het beter was af te wachten en van de collaborateurs die hoopten op meer clementie. Vanaf 1945 wierp de toen nog unitaire Christelijke Volkspartij zich op als de gangmaker voor Leopolds rehabilitatie. Meteen werd de koningskwestie een politieke, sociale en communautaire zaak. De meeste vrijzinnigen, socialisten, liberalen en communisten verzetten zich tegen zijn terugkeer. Zij waren het sterkst vertegenwoordigd in Brussel en Wallonië. De katholieken en hun politieke emanatie, de CVP, wensten alles in het werk te stellen om de vorst naar Laken terug te brengen. Zij stonden het sterkst in Vlaanderen.

Het naoorlogse België werd, mede door de koningskwestie, gekenmerkt door een politieke instabiliteit die deze van de jaren dertig evenaarde: negen regeringen volgden elkaar op tussen eind 1944 en augustus 1950. Toch werd precies in deze jaren de grondslag gelegd voor het systeem van het sociaal overleg en werd de sociale zekerheid uitgebouwd zoals wij die vandaag kennen. Op internationaal vlak werd België een trouwe bondgenoot van de Verenigde Staten. In 1947 kwam het Marshall-plan op gang en werd opnieuw – na de ontbinding van de Komintern in

1943 - een contactorgaan opgericht tussen de communistische partijen, de Kominform. De Koude Oorlog stond voor de deur. Dat de strijd tegen het communisme door velen al veel vroeger als belangrijkste doelstelling was gesteld - of blijvend aanwezig was geweest tijdens de bezetting - zullen wij in dit boek nog ten overvloede aantonen. Alvast is het tegen de achtergrond van deze belangrijke internationale gebeurtenissen en met de vrees van velen voor het uitbreken van een derde wereldoorlog dat de ontknoping van de koningskwestie zich afspeelde. In 1948 waren er de blokkade van Berlijn en de communistische staatsgreep in Tsjecho-Slowakije. In 1949 volgden de oprichting van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de ontploffing van de eerste Russische atoombom; een jaar later brak de oorlog in Korea uit.

Ondertussen waren de Belgische communisten in 1947, zoals in andere West-Europese landen, uit de regering verdwenen. Dit had meteen tot gevolg dat de CVP niet meer uit de regering kon worden geweerd. Tot 1949 werd de koningskwestie als het ware in de koelkast gestopt. Toen behaalde de CVP de absolute meerderheid in de Senaat. Gaston Eyskens vormde een katholiek-liberale regering en organiseerde in maart 1950 een volksraadpleging over de terugkeer van Leopold. Van de kiesgerechtigden stemden 57 % ja: 48 % in Brussel, 72 % in Vlaanderen en 42 % in Wallonië. De liberalen weigerden echter om de Kamers te laten stemmen, zodat de onmogelijkheid tot regeren niet kon worden opgeheven. Meteen viel de regering-Eyskens.

Op 15 april 1950 richtte Leopold een boodschap tot de natie waarin hij de wens uitdrukte naar Brussel terug te keren. Hij stelde voor de macht over te dragen aan zijn minderjarige zoon Boudewijn. Aan deze machtsoverdracht zou hijzelf in overeenstemming met de regering een einde kunnen stellen wanneer de belangen van het land het toelieten. Deze boodschap was in feite het gevolg van een bemiddelingsvoorstel dat begin april gelan-

ceerd werd door de leiding van de Socialistische Partij. Het dook bij de afwikkeling van de koningskwestie – begin juli – opnieuw op.

Begin juni 1950 vonden nieuwe verkiezingen plaats die voor het eerst sinds het algemeen enkelvoudig stemrecht aan één partij, met name de CVP, een absolute meerderheid bezorgden in Kamer en Senaat. Dit dankte de CVP zonder enige twijfel aan de koningskwestie. De christendemocraat Jean Duvieusart vormde een homogene CVP-regering met Paul Van Zeeland op Buitenlandse Zaken, Henri Carton de Wiart op Justitie, Albert De Vleeschauwer op Binnenlandse Zaken en Gaston Eyskens op Economische Zaken. Op 20 juli beslisten de Verenigde Kamers dat aan de onmogelijkheid tot regeren van de koning een einde was gekomen en op 22 juli 1950 keerde Leopold naar Laken terug.

De antileopoldisten waren echter niet van plan zich hier goedschiks bij neer te leggen. Overal in het land, maar vooral in Walonië, braken stakingen uit. In de meeste steden werd onophoudelijk betoogd, straatgevechten waren legio en hier en daar werden sabotagedaden gesignaleerd. Op 30 juli braken in de Luikse gemeente Grâce-Berleur na een socialistische meeting gevechten uit. Drie arbeiders werden daarbij door de rijkswacht doodgeschoten. De situatie was dermate gespannen dat een week na Leopolds terugkeer het land aan de rand van een burgeroorlog stond. Door zowat 700.000 stakers werd een reeks sociale eisen zoals de veertigurenweek gekoppeld aan de politieke eis van troonsafstand. Een mars op Brussel werd voorbereid voor dinsdag 2 augustus.

De regering beseftte dat er iets moest gebeuren. Er bleek geen andere uitweg meer mogelijk dan het opnieuw bovenhalen van het socialistische plan dat voorzag in een overdracht van de koninklijke bevoegdheden aan prins Boudewijn. De Federatie van Politieke Gevangenen kwam bij Leopold in dezelfde zin tussen. Een vergadering werd belegd met vertegenwoordigers van

de liberale, katholieke en socialistische partijen. Zij kwamen vrij snel tot een akkoord. De eerste minister werd op maandag 31 juli ontvangen door de koning, die eveneens zijn instemming betuigde.

In de nacht van 31 juli op 1 augustus kwam Leopold echter terug op zijn beslissing. Zoals dat in het verleden al vaker was gebeurd, hadden de privéraadgevers van Leopold hun invloed doen gelden. J. Pirenne, maar tevens J. Pholien, de senatoren M. Schot en J. Meurice, generaal Boels, R. Delmarcelle van *La Libre Belgique* en de onvermijdelijke Albert De Vleeschauwer hadden ondertussen achter de rug van Duvieusart Leopold adviezen verstrekt. De koning motiveerde zijn beslissing door te stellen dat hij nu beter geïnformeerd was over wat er zou gebeuren in Vlaanderen als hij zou aftreden. In die bewuste zomernacht mangelde het inderdaad niet aan initiatieven van de trouwe volgelingen van Leopold. Volgens *Europe-Amérique* van 10 augustus 1950 – een blad van uiterst rechtse strekking dat wij later nog zullen ontmoeten – zou Albert De Vleeschauwer op de ministeraad een boodschap van de koningsgezinde bewegingen aan CVP-voorzitter baron Van der Straten-Waillet hebben voorgelezen. *La Libre Belgique* publiceerde deze boodschap, waaruit wij de volgende passage lichten: ‘Zij [de koningsgezinde bewegingen] zullen u bestrijden met alle middelen waarover zij beschikken. Als u weigert de grondwettelijke vrijheden van de Belgische burgers te beschermen, dan draagt u de verantwoordelijkheid wanneer ze zich daar zelf mee gelasten.’ Allusie werd hier gemaakt op de plannen van de leopoldistische bewegingen om op 2 augustus eveneens naar Brussel te trekken. Nog volgens *Europe-Amérique* had de minister van Binnenlandse Zaken zijn plan klaar om de mars op Brussel te doen mislukken. Onder meer waren er al troepen uit Duitsland naar België overgebracht. Maar de andere ministers wensten hem hierin niet te volgen. De stelling van Duvieusart was duidelijk: hij had zijn woord gegeven aan de partijen, een overeenkomst was bereikt, zo ze niet uitgevoerd

kon worden zou hij ontslag nemen. De andere ministers, met uitzondering van De Vleeschauwer, verklaarden zich na uitdrukkelijke vraag van Leopold solidair met de eerste minister. Op dat ogenblik diende Leopold een keuze te maken: een sterk regime installeren rond zijn persoon, met andere woorden een nieuwe regering samenstellen die de confrontatie – wellicht een burgeroorlog – zou aangaan, of aftreden. Urenlang trachtte hij het eerste te realiseren. Jacques Pirenne maakte in zijn memoires gewag van een regering-Pholien-De Vleeschauwer-Schot-Moreau de Melen. Deze laatste, minister van Landsverdediging in de regering-Duvieusart, zou – nog steeds volgens Pirenne – hebben geweigerd. Uiteindelijk, om halfzeven in de morgen van 1 augustus 1950, besliste Leopold III de macht over te dragen aan kroonprins Boudewijn en afstand te doen van de troon bij de meerderjarigheid van zijn zoon, op voorwaarde dat de verzoening zich rond de persoon van Boudewijn zou hebben gerealiseerd. De mars op Brussel werd afgelast en de stakingen werden beëindigd.

Het zal geen verwondering baren dat er in de kringen van de onverzettelijke leopoldisten ontgoocheling en vooral grote verbittering heersten na de beslissing van de koning om de macht aan zijn zoon over te dragen. Deze verbittering richtte zich niet zozeer tegen Leopold als wel tegen de politieke partijen, en in de eerste plaats tegen de CVP-PSC. Van de socialisten, liberalen en communisten was geweten dat zij tegen het aanblijven van Leopold gekant waren. Maar van de homogene CVP-regering verwachtten de leopoldisten dat zij het partijprogramma integraal zou uitvoeren en de koning na vijf jaar ballingschap opnieuw stevig op de troon zou plaatsen. In de nacht van 31 juli op 1 augustus gebeurde echter het tegendeel. De regering zwichtte voor de toenemende druk van de tegenstanders en Leopold zelf wou uiteindelijk geen aanleiding zijn tot een burgeroorlog.

Voor niet weinig leopoldisten heerste er echter al een sfeer van burgeroorlog. In de nacht van 1 op 2 augustus werden door leopoldisten kleine aanslagen gepleegd met knalbommen, die veel lawaai maar weinig schade veroorzaakten (onder meer bij Frans Van Cauwelaert, die door de koningsgezinden ervan beschuldigd werd zich in feite tegen Leopold te hebben uitgesproken). Op 5 augustus ontving de CVP-voorzitter François-Xavier van der Straten-Waillet een brief waarin hij met een bomaanslag werd bedreigd. De brief ging uit van een anoniem actiecomité, maar werd later anoniem opgeëist door de voorzitter van 'het Koningsblok' (er bestond toen inderdaad een dergelijke organisatie, maar het is niet zeker of het om deze groep gaat). Enkele dagen later werd het ernstiger. Alleszins voor 11 augustus 1950 werd op vrij grote schaal een in het Frans gestelde 'Proclamatie' rondgestuurd, die uitging van een volstrekt onbekende organisatie: *Tête de Lion* (Leeuwenkop). De 'Proclamatie' kwam terecht in de bus van de meeste Antwerpse parlementsleden, bij eerste minister Duvieusart en ook bij het liberale dagblad *La Métropole*. De tekst werd opgesteld na een vergadering van de 'Nationale Raad' van de groep Leeuwenkop, die op 6 augustus 1950 in Brussel zou hebben plaatsgevonden. De beslissing tot machtsoverdracht aan kroonprins Boudewijn werd erin beschouwd als 'een ware staatsgreep vanwege de minderheid'. Als gevolg van deze toestand meende Leeuwenkop dat het ogenblik gekomen was om opnieuw in het maquis te gaan en een guerrilla tegen de gevestigde partijen te ontketen. Elk parlements lid dat de wet op de machtsoverdracht zou goedkeuren, werd ongeacht de partij waartoe hij behoorde ter dood veroordeeld. Vanaf de eerste week na het verschijnen van de wet in het *Staatsblad* zou wekelijks één volksvertegenwoordiger en één senator worden uitgeloot en vermoord. Indien per 31 augustus 1950 nog geen slachtoffer gevonden zou zijn, zouden Max Buset (de socialistische partijvoorzitter) en Paul-Henri Spaak het eerst aan de beurt komen. En het

pamflet besloot als volgt: 'Gij hebt de oorlog gewild; welnu, ge zult hem krijgen. Wij zullen niet op straat komen, wij komen bij u. Tegenover de burgeroorlog stellen wij het maquis.' Uit de 'Proclamatie' bleek ook nog een sterke unitaristische instelling. De steller had bovendien duidelijk niet in de collaboratie gestaan, aangezien de socialisten en de liberalen respectievelijk met de sociale en economische collaboratie werden geassocieerd, en de CVP-PSC ervan beschuldigd werd rexisten en VNV'ers onderdak te hebben geboden.

Op 11 augustus 1950 vond voor de Verenigde Kamers de eedaflegging van kroonprins Boudewijn plaats. De machtsoverdracht was een feit geworden. Vlak voor de kroonprins de eed wilde afleggen, riep Julien Lahaut, voorzitter van de Kommunistische Partij, luid 'Leve de republiek!' Dit incident maakte uiteraard ophef. (Overigens had KP-volksvertegenwoordiger Jean Terfve op 8 augustus 1950 in de Kamer 'Leve de republiek! Weg met de monarchie!' geroepen, nadat eerste minister Duvieusart het wetsontwerp betreffende de machtsoverdracht in de Kamer had voorgelezen.) 's Anderendaags zette een verbolgen J.L., zevenentwintig jaar en leraar aan het Saint-Servaiscollege in Luik, zich achter zijn schrijftafel en stuurde Lahaut een felle brief vol verwijten. 'Uw parlementaire onschendbaarheid beschermt u nog wel tegen gerechtelijke vervolging,' zo schreef J.L., 'maar niet tegen de verontwaardiging van de eerlijke mensen die u aan de schandpaal nagelen, *allez-vous en à Moscou!*' En in een postscriptum voegde hij eraan toe: 'Ook buiten de partij zijn er mannen van de actie.'

Kort nadien kreeg de socialistische volksvertegenwoordiger René Demoitelle schriftelijke doodsb bedreigingen in zijn brievenbus. De brief was geschreven 'ergens in België', ondertekend door de '*commandant suprême des Aigles Noirs*' en de omslag was op 13 augustus gepost in Francorchamps. Een soortgelijk schrijven werd aan gouverneur Leclercq van de provincie Luik gericht.

Op 18 augustus 1950 werd Julien Lahaut vermoord. Als allereerste mogelijke verdachte werd J.L. verhoord: mevrouw Lahaut had dadelijk zijn dreigbrief aan de gerechtelijke politie overhandigd. J.L. gaf onmiddellijk toe dat hij de auteur van de brief was, maar stelde dat hij enkel zijn verontwaardiging had willen luchten. Alleszins beschikte hij over een sluitend alibi, zodat hij niet langer als verdachte doorging. Daags na de moord stuurde René Demoitelle de dreigbrief die hij van de 'Zwarte Arenden' had ontvangen aan de procureur-generaal in Luik. Op 21 augustus zond de gerechtelijke politie van Brussel de tekst van de 'Proclamatie' van de groep Leeuwenkop aan haar Luikse collega's. Opzoeken in het hele land bleven zonder resultaat, zowel met betrekking tot de 'Zwarte Arenden' als tot Leeuwenkop.

In 1958 dook Leeuwenkop opnieuw op. In april van dat jaar ontving de socialistische leider Jos Van Eynde een naamloze en ongedateerde mededeling, die als volgt luidde: 'Van Eynde! "De Leeuwenkop" vergeet u niet. Gij zult niet op uw bed sterven! Het geval Lahaut zal niet de enige politieke moord in België blijven! Alleen zullen wij het ditmaal een beetje minder spectaculair doen.' Op 30 april 1958 werd aan de hoofdpolitiecommissaris van Antwerpen een even naamloze brief bezorgd: 'De Leeuwenkop die destijds Lahaut likwideerde, heeft besloten morgen tijdens de betoging [de traditionele 1 meibetoging - de auteurs] Jos Van Eynde uit de weg te ruimen.' Om andere betogers tegen ongevallen te beschermen vroeg Leeuwenkop dat de politie de nodige maatregelen zou nemen. Leeuwenkop omschreef zichzelf 'als een geheime patriottische organisatie grotendeels samengesteld uit officieren en reserveofficieren van het leger. Wij zijn geen gangsters. Wij stellen de terreur ten dienste van hogere idealen.' Ook werd verwezen naar 'machtige beschermers', en naar vroegere exploten, zoals het dynamiteren van de IJzertoren in 1946 en een plan om na de oorlog Léon Degrelle uit Spanje te ontvoeren.

Tijdens de 1 meibetoging daags daarop gebeurde echter niets. Maar Leeuwenkop bleef nog tot in 1961 de Antwerpse gerechtelijke politie intrigeren. Zij legde toen, elf jaar na de moord op Lahaut – waarvan het onderzoek inmiddels een aantal elementen over extreemrechtse en anticomunistische organisaties aan het licht had gebracht – voorzichtig een mogelijk verband met Strijdorganisatie Volkswil, die zich ‘de uitroeiing van alle politieke willekeur’ tot doel had gesteld en in 1950 was gesticht. Het mogelijke verband bestond hierin dat Volkswil als embleem inderdaad een leeuwenkop voerde. Intussen wist de gerechtelijke politie ook wel dat Volkswil zijn aanhangers vond bij sterk anti-communistisch ingestelde royalisten uit Antwerpen en omgeving. Maar de Leeuwenkop werd nooit geïdentificeerd. Hij manifesteerde zich nog eenmaal, in juni 1961, met een doodsb bedreiging aan de socialistische vakbondsman André Renard, die in de woelige staking van 1960-1961 een hoofdrol had gespeeld.

Terug naar augustus 1950. Het bleef wel bij die ene moord op Lahaut, maar de doodsb bedreigingen werden voortgezet, onder andere aan het adres van de communistische advocaat Jean Terfve. Een onbekende stuurde een inschrijvingsformulier als KP-lid, dat in *Le Drapeau Rouge* was verschenen onder de titel ‘Word lid van de partij van Julien Lahaut’ terug met de mededeling: ‘U wacht hetzelfde lot als Lahaut. Dood aan de communisten! *Un ancien de Dachau.*’ Op 21 augustus 1950, drie dagen na de dood van haar man, ontving mevrouw Lahaut een anonieme brief uit Brussel: ‘Uw man heeft gekregen wat hij verdiende. Als hij bij de eedaflegging van prins Boudewijn zijn smoel had gehouden zou hij nu niet dood zijn. Weg met het communisme, leve de koninklijke Prins en België, dood aan de Roden. [Get.] *des Belges royalistes.*’

Het spreekt vanzelf dat met dergelijke naamloze brieven en pamfletten voorzichtigheid geboden is. Het is een bekend ver-

schijnsel dat bij een moord waaraan een grote publiciteit wordt gegeven psychisch gestoorden zich manifesteren, hetzij als dader, hetzij met bedreigingen. Maar het lijkt onwaarschijnlijk dat alle naamloze brieven die in augustus 1950 werden gestuurd het werk van onevenwichtigen zouden zijn. Evenmin is het uitgesloten dat de daders zelf of buitenstaanders het gerecht op een dwaalspoor hebben willen brengen, door bijvoorbeeld een onbestaande geheime organisatie uit te vinden. Maar ook deze hypothese kan niet voor alle dreigbrieven gelden. Het gespannen politieke klimaat was reëel, de communisten waren door een groot gedeelte van de bevolking niet geliefd en door een actieve minderheid werkelijk gehaat. Rest een laatste mogelijkheid: de bedreigingen waren gemeend. Zelfs indien de Luikse leraar J.L. (die zijn brief aan Lahaut trouwens voluit had ondertekend) enkel zijn woede heeft willen luchten en niet tot de daad is overgegaan, dan zijn er anderen die het in zijn plaats hebben gedaan. Zelfs al vóór de uitroep van Lahaut stond het voor ten minste één persoon vast (in de minimale veronderstelling dat Leeuwenkop een eenmansorganisatie was) dat tegen de 'staatsgreep van een minderheid', die de troonsafstand van Leopold had teweeggebracht, nog slechts de terreur als politiek wapen overbleef. Het zaaien van terreur is een bekend middel om een regime te destabiliseren. En, zoals verder nog zal blijken, moest het behoud van Leopold III op de troon voor veel van zijn aanhangers ook de uitschakeling van een regime betekenen, het regime van de 'partijpolitici', waarmee koning Leopold – zo dachten niet weinig leopoldisten terecht of ten onrechte – voorgoed zou afrekenen.

De moord op Lahaut werd niet door iedereen onverdeeld negatief beoordeeld. In het leopoldistische weekblad *Septembre* van 27 augustus 1950 werd de moord zelf afgekeurd, maar tevens gesteld dat de politieke vrienden van Lahaut de eerste en grootste verantwoordelijken voor de moord waren. Een week later

(3 september 1950) verscheen een ietwat vreemde bijdrage in hetzelfde weekblad onder de titel '*Jaurès est mort*'. Het stuk was ontleend aan een Frans royalistisch tijdschrift. Het betrof een tekst die de schrijver Georges Bernanos onmiddellijk na de moord op de Franse socialistische politicus Jean Jaurès (31 juli 1914) had geschreven. Als overtuigd pacifist en internationalist werd Jaurès door zijn nationalistische tegenstanders ervan beschuldigd in de Duitse kaart te spelen. Bernanos schreef: 'De verdwijning van Jaurès is een aanwinst voor Frankrijk. [...] Het gebaar waarmee hij gedood werd noem ik een oorlogsdaad.' Bernanos vond dat het werk en de ideeën van Jaurès duizendmaal misdadiger waren dan het schot dat hem had getroffen; Jaurès had aangespoord tot geweld en opstand, en had op die manier verraders gevormd; zijn gewelddadige dood betekende slechts gerechtigheid. Men ziet niet in waarom de directie van *Septembre* in september 1950 plots een hoge nood voelde om een polemisch stuk over de moord op Jaurès te publiceren, tenzij men aanneemt dat het blad op deze nauwelijks verholen wijze zijn werkelijke mening over de moord op Lahaut heeft willen uitspreken. De lezers van *Septembre* wisten al lang dat er volgens de redacteurs van het blad geen plaats was voor 'communistische verraders' in België.

En hoe zat het inmiddels met de reacties aan communistische zijde? Op een inderhaast bijeengeroepen vergadering van het politiek bureau, op 19 augustus, werd vastgesteld dat de Communistische Partij een verregaande laksheid aan de dag had gelegd in het toepassen van de meest elementaire veiligheidsmaatregelen. Nationaal secretaris Edgard Lalmand herinnerde eraan dat Lahaut was vermoord nog geen week nadat een bomaanslag het hoofdkwartier van de partij aan de Brusselse Stalingradlaan had getroffen. Hij riep op tot het organiseren van een bewaking van lokalen en partijleiders. Wij hebben, zo stelde hij, sinds de zaak-Togliatti veel gekletst maar niets gedaan.

In het licht van de moord op Lahaut is het trouwens interessant de reacties van de KPB na de aanslag op Palmiro Togliatti, toentertijd de onbetwiste leider van de Italiaanse communistische partij, van naderbij te bekijken. Een Siciliaan uit rechtse verzetskringen had Togliatti op 14 juli 1948 zwaar verwond. Dit was trouwens de eerste in een reeks aanslagen waarvan communistische leiders het slachtoffer werden. Op de vergadering van het politiek bureau van 17 juli 1948 meende Edgard Lalmand dat deze aanslag in een internationale context gesitueerd diende te worden: er was een strijd op gang gekomen tussen twee blokken, een klassenstrijd op wereldschaal. Gekoppeld aan de invoering van het Marshall-plan wilden de Verenigde Staten de Europese arbeidersbeweging onthoofden. In dat kader stuurden zij aan op scheuringen binnen de vakbondsorganisaties (bedoeld worden de vakbonden waarin de communisten een belangrijke rol speelden). Na de verkiezingen van april 1948 in Italië merkten de Verenigde Staten echter dat de communistische partij standhield, zodat de Amerikanen besloten – aldus Lalmand – naar de terroristische actie te grijpen. Ook in België bemerkte Lalmand elementen van dezelfde evolutie. Een grotere tolerantie ten aanzien van vooral de economische collaborateurs ging gepaard met toenemende activiteiten van fascistische groepen zoals *Septembre* en *Vrai*. Julien Lahaut trok tijdens dezelfde vergadering de aandacht op een telegram van Stalin. Vermoedelijk ging het om een telegram gericht aan de Italiaanse communistische partij naar aanleiding van de aanslag op Togliatti. De precieze inhoud kennen we niet, maar Stalin drong in ieder geval aan op het nemen van veiligheidsmaatregelen. Als gevolg daarvan drong ook Lahaut aan op het nemen van zulke maatregelen.

De moord op Lahaut was voor Lalmand geen aanleiding om de standpunten van de KP tegenover de monarchie te herzien. Integendeel, de strijd voor de republiek moest nog worden geactiveerd, zo stelde hij op 19 augustus 1950 in het politiek bureau.